

CHIPURI și ICOANE

Din povestirile lui Moș Andrei

de I. Agărbiceanu

Noaptea minunată

Nu știu cum m'am despărțit, unde l'am lăsat pe Burel și pe ceilalți români. M'am trezit înaintea poștei, chea clădire, dormea liniștită, dormea adânc, deși iruntable-i erau scormonite rău: scaunele răsturnate, turle numai scânduri, dulapuri goale, cu ușile desise, o învâlmășeală de hârtii, de cărți. Dar casa sub tala unei dormea hodniță ca bolnavul din care docrii au scos măruntaiele stricate. Și pacea se cobora, îngâind coperișul, zidurile vechi, ferestrele adormite, din cerul cel nou, fără hotară, care lumina din ochii strălucitori de argint toptit în clipa asta.

Am încuait usa și am luat cheia la mine. Mi se părea că am crescut de un stângen. Nu mă simteam stăin dar mă simțiam, cum fi-aș și spune: mă simteam rozav de acasă, la adăpost.

Am ești în uliță și nici odată nu mi s'a mai părut așa de largă, și pământul ce-l călcam, așa de tare neclintit sub pașii mei. Eram ușor ca un copil, și cu cit urbeam mai mult din aerul așa nou, mă făceam și mai zor. Imi creșteau puterile ca și când le-aș fi supt odată aerul.

Mergeam așa fără nici o tîntă, și simteam cum mi se iducește sufletul. Treceam pe ulițele adormite, prin huloare, și de pretutindenea mă întâmplina aceeași lume oală. Mă oprii în fața căzărnilor jandarmilor.

Înfățișarea ei era încă dușmănoasă dar neputincioasă, fost clădită de unghiuri anume pentru jandarmi.

Pajura unguerească era încă la locul ei. Poarta era deschisă în lături. Liniște prea și în casă și în curte.

Intru și bat la ușa cuhnii. Un obraz inspălmântat se irtă pe fereastră. Era băbușca Vironica, bucătăreasa.

— Cine? — întrebă ea.

— Om bun, „răspunsei” n'ai nici o frică. Spune-mi de unde pot lua o scară și un topor.

Mă cunoscu de pe glas și eși în prag.

— Nădăjdiesc că au șters'o cu toții!”, zic eu uitându-mă spre cazarma oarbă.

— Of! Dumnezeule, ce nebunie! oftă Vironica.

— Ce nebunie?

— D'apoi să plece așa pe nerăsuflăte. Și toți deodată, f-ești putut chema pe rând și stăpânirea.

— Unde să-i cheme?

— D'apoi acolo unde s'au dus, la război. Și până vor ve alții eu ce mă fac singură aici? Să vezi că mi-au dăni grije o mie și una de lucruri. La început voiau să leacă cu ei pe toate. Dar n'au avut vremei. Părea că le ar pământul sub picioare. Și le-au lăsat toate răscolite, înmășite, clale pe grămadă, în grija mea. Cum să răspund de ele până vor veni ceilalți. Au zis că-i schimbă, vin al în loc.

— Eu ascultam și creștea inima în mine.

— Care vor veni în locul lor, nu vor mai purta pene de decos.

Vironica se uită la mine proștită.

— Dă-mi mai în grabă un topor și o scară. Ei au uitat șiea pajura dela poartă.

Băbușca se îndreptă, își puse mâinile în șold și mă întrebă c'un glas șuerător.

— Au fugit?

— Se tot duc ca ciocărlia, învărtindu-se.

— Vine România?

— A trecut granița. Ca azi- ca mâine poate să fie și.

— Sfântă maică Precistă! De-aceea am plecat în iptul capului. Ea se bătu cu palma peste frunte. Cum am putut pricepe! Și, cât s'au frământat, suduiau pe mâni să se deschidă pământul, nu alta. Toate spurcăuniile li se adunaseră în gură.

Pusei scara, scosei cu secura piroanele, și tabla căzu în sunet sec. O aruncau într'un unghet.

— Incuie mătușo Vironică, și păzește bine cheia.

— Dar' cui să i-o dau?

— Dorobanțului.

Femeia aduse o cheie mare, incuie poarta pe dinafară.

— Unde te duce? o întrebă.

— Mă duc la noru-mea! Sfântă maică Precistă!

Nu mai ce-i aduce Dumnezeu odată!

Și porni sfărâindu-i picioarele desculț pe drum.

Cumu-i cazarma pe deal mă oprii și mă uitai peste sat. Li vedeam și căsuțele cele mai răslețite de sub poalele muntelui. Nici să fi fost inconjurat cu ziduri, până la cer n'ar fi durut mai în hodniță nu s'ar fi zidit mai la adăpost de orice primejdie.

Au și lucrurile simțurile lor, domnișorule Vasiliță, ori le-au pătruns aerul acela nou ce umplea întreg văzduhul?

Am pornit pe o hulicioară, am coborât într'o uliță, am trecut apoi în alta, și n'a rămas una nebatută de mine în noaptea aceea. Pretutindenea era același largământ, părea că s'au depărțat gardurile, de-o parte și de alta a ulițelor, să pot trece în voce, să poți răsuflă aslobod.

Prin sat, dup o vreme, începu furnicarea. Porțile se izbeau, cete întregi alergau la postă, la jandarmerie, la stație.

— Au șters'o!

— Nici să fi dat țâțari!

— Dar cum să poate? Așa pe neașteptate? Aseară încă nu stia nime nimic!

— Și sfârșitul lumii va veni fără să știe cineva de ceasul acela, d'apoi sfârșitul unguirilor.

— Multămescu-ti Doamne c'am apucat ceasul ăsta.

— Au trecut granița. Măne poate s'ajungă la noi.

— Să-i aducă Dumnezeu și maica-Preceasta.

Așa auziam mereu și dintr'o parte și din alta cum treceau pe uliți. O piatră de moară căzuse de pe plepturile oamenilor.

Le ridica sufletul în ochi, și cu străluciri de lumină și cu lacrimi.

Și după ce am văzut cu ochii că nu mai este urmă de putere unguerească în sat s'au liniștit de-odată. Eu cred că trebuiau să tacă fiindcă în clipele acelea creșeau mari de tot, așa cum m'am simțit și pe mine crescând.

Și coala pe după mlezul nopții s'a pornit o boare peste sat; răcoroasă și slobodă trecea prin ulițele largi, și s'aruta, umplând de o mireasmă nouă, obrazii copiilor și-a fetelor cari se treziseră de mult din somn, și alergau dintr'o margine de sat la alta să vadă dacă nu se vād venind.

În târgul de vite, lângă sat, era forfoteală mare. Toți târgoveții cari ajunseră de cu seară și peste noapte erau în tâlpi, și, cete-cete, vorbeau cu niște glasuri schimbate, de nici vecinul tău nu l'ai mai fi cunoscut. Erau mai pline, mai cutremurate și mai calde glasurile oamenilor în noaptea asta minunată.

Ei vorbeau, iar vitele albe care zăceau pe pajiste rumegând, părea că pricep ce vorbesc, și cum își cutremurau coarnele și și mișcau puțin capetele, părea că spun: Știm că vin, știm că vin!

Și deodată, cum ascultam cu sufletul luminos, vorbele oamenilor, imi simții inima plină de lacrimi. Imi veni în minte cocoaboala mea de sub stânci, de pe marginea riului. Ea singură, reslețită de lume, nu va fi știind nimic!

Moș Andrei

Am pornit-o ată acasă. O văzui de departe și mi grăbi pasul. O să mă crezi ce-ți spun, domnișorule Vasiliță: băbușca mea mă aștepta, știa acestea! Se uita la mine, potolită și împăcată, prin ochiul ei de către miază zi, împânzit de păngenis, se uita și mă îmbuna. De undeva, din nevăzute buze bătrâne, se desprindeau soape de mângâiere, de liniște și de pace. Duhul ei trebue să-mi fi vorbit. Săraca! De două ori mi-o scoaseră la licitație puterile cari s'au toptit într'o clipă, ca ceara de fața focului.

Imi pot imbla lavița de lângă fereastră să sed. Se-zui puțin, și-i mângăiai coastele de carne și ochiul de sticlă. Și mă gândii la bătrânețea ei, la tata, la mama...

Dar nu mă putui gândi mult. Din clipăcitur apelor în riu se închea un cântec, care mi se ridică întâi la urechi ca un băzâit. Și mi tot zicea „Ascultă-mă pe mine, ascultă-mă pe mine”.

Și-l ascultai până începură să pălească stelele.

Apele cântau cu bucurie, imi părea că, de vesele ce sunt, fiecare val mai sare odată, și de zece ori îndărăt peste bolovanul de pe care a trecut. Într'un joc nebunatic de copilași ori de ingeri, se umple de spumă, se împoacă în stropi, și s'ar zbate aci în veci, să nu ajungă pe străine locuri.

Cântecul apelor imi cădea răcoros și mi radea în suflet, și de fiecare dată când se revărsa în mine, mă umplea cu dulceața veștel celei noi. O știau și undele și-o vesteau, odată cu adierea boarei firicelelor de larbă de pe țarm, din grădina de pomi. Și ele-și plecau mereu capetele, nemi încetând să se incline.

Înainte de zori, m'am ridicat de pe laviță, am ocolit casa, am luat-o pe cărărușe, și m'am urcat pe stâncă. Ușor am urcat, ca un fulg. Era o putere nouă în văzduh care te atrăgea spre înălțimi.

Mă voi fi scrințit puțin la cap în noaptea aceea, domnișorule Vasiliță. Ajuns de-asupra, după ce-mi făcui privirea roată, și văzui toate satele din prejur și lumea toată până la graniță, cu șesurile mari, cu munții în fund, mi se păru că toate-s ale mele, și toate mă chiamă, și toate vreau să mă îmbune.

Văzduhul era împede ca lacrima.

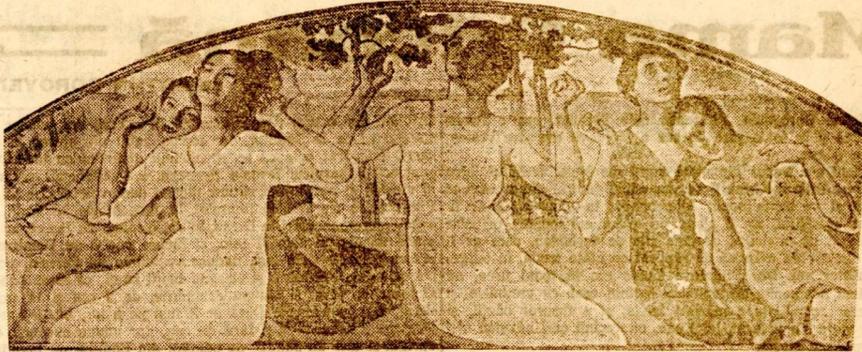
Intinsei urechea și ascultai. De departe, dinspre răsărit și miază-zi, venia un vuet surd. Ascultam fără răsuflă: era o larmă ne mai auzită însă, părea că un alt sfânt Ilie durduve undeva sub pământ, ori la marginea lumii. Imi părea că-l o larmă vie din care trebue să se nască ceva, cum se naște din durduit ploala.

Ascultam și vuetul acela surd se revărsa peste țară, ca și când pământul ar fi setos de el, l'ar atrage și l'ar suge. Și deodată, în mijlocul acelu vuet clocoțitor uneori se sparse un durduit adânc de părea c'a mers până'n fundul pământului.

Auzeam întâiul bubuit de tun spre granița ruptă. M'am ridicat pălăria, m'am înclinat zicând: Doamne ajută!

În clipa aceea, la răsărit, zorile se rumeniră. Stântul soare se gătea să răsără într'o lume nouă, de-asupra unui pământ nou.

În Nr. viitor: Pățania lui Domnii Michel.

BALADA LUNII

de HORIA FURTUNĂ

Selene

Licurci apar în umbră și pe cer apar plelade...
Pe cenușa inserării urcă noaptea căzătoare
Și un templu d'ntuneric țără marmori și altare
Se zidește fără murmur pe-ale zărilor arcade...

— Amurg pierdut în fumul depărtării,
Ti-ai strâns scîlpirile întăziate
Ce rămăneau ca sărutări ascunse,
Și le-ai suit pe schela de cărbune...
De unde vin atâtea semne albe?...
În pergamentul învechitei bolți?...
Și ne întind, ne'ntind străduitor
Un înțeles pe care nu'l pricepem...
De unde vin atâtea semne albe?...
Ce mistic albat ne-apasă lărd
Și' oglindim în ochii noștri, care
Văd tramusețea, — nu văd dezlegarea...

Întristând nemângăierea, sau profetizând iubirea
Nici o pasăre nu'și face cub sonor într'un copac,
Ci cu fătăre largă pe un orizont opac
Surda arid-a țecerii a cuprins nemărginirea...

— Zeiță neagră—Noapte fără formă —
Întinzi pe cer un joc de șah abstru
Și întinzi în prag miliardar
Pionii scîlpitori ai inserării...
Ce mână va juca în astă seară?
Ce mână va schimba a lumii soartă
Rupnăd pînjeniișul de lumină
Ce leagă numai din privire, sorii?
Ce mână va juca în astă seară?...
Cu depărtată ironie, Steaua
Polară par'că spune: va lipsese,
Lipsește jucătorului Regina!

Dezvelindu-mi în țecere a simțirii mele urnă,
Mă pătrunde știeciunea așteptării nuptiale...
O, Mireasă rară — vino, florile di umbră ia-le,
Noapte nouă luminează, dă-ne pacea ta nocturnă!

— Zeiță neagră,—noapte-de-tunăgini, —
Atâtea sulete se-arind pe ceruri,
Căci fiecare stea e licurciul
Plăpând, ce arde cu scîlpiri albastre
Pe candela de lut a lui Psiché.
Dar suletele e trist cu sine însuși
Căci suletele-s vesnic despărțite...
Pe-a suleteilor candela de-argilă,
Pe candela de lut a lui Psiché
Ci jocul orbitor al fanteziei
Răsai ca basme, lampă fermecată,
O, lampă a lui Aladin, răsai!

Dar boltind nedesusita negură a depărtării
O lumină brumărie se vestește'n zări... și lată
Că rozănd întunecimea cu încetul s'ădăiată
Se înalță... se înalță pe tărâmurile zării...

Dumnezeiță! Lună minunată
Ce te ivesți și ne robesti privirea
Alungi visările ne'mpărțisite,
Și slobozești ai lumilor descăntec...
Ascultă cum sopțind nedesusită
O rugăminte izvorăște blândă,
Cum armonia supe pretutindeni
Să umple golorile cu mirare.
Ascultă soapla mea nedesusită!
Îngăbeneste-mi în privire, visul,
Îngăbeneste'n ceruri constelații,
Căci numai tu învingi cu mângăierea!...

T'e'nalți prelung, și tărânit misterul
Că'n alte seri sub discul tău s'adund,
Pe când deslăc strălucitoare cerul
Ca să domnești pe somnul lumii, Lună!

Întâiul vis sub raza ta lunară
Își lăltă din sulete pornirea,
Tu, din întâia lacrimă țugară
Făcuși izvorul de țăreri: iubirea...

Iar farmecul tău blând și liniștit
Făca, alunecându-și raza 'ncet,
Din fiecare om, — îndrăgostit,
Din fiecare îndrăgostit, — poet.

Pe cer de iarnă 'n luna lui Undrea
Când stele ard ca 'n bradul de Crăieim
Apari: șiosul bulgăre de nea
În tearta pomului străbun.

Ca și un scut din sânge răsărind
Birăuri în purpura domniei,
Pe orizontul zării șovăind
Te smulgi din nemiscarea vesniciei.

În ritm legănat de epopee
Arunci în lumi gigantice-ți chemare
Și frângi sprintene brațe de femeie...
Și încordezi talazele de marea.

Otrava-ți luminoasă pe-al nopții ocean
În larg irizare o versi ca să imbibe
Mimoze de Anții și Cedri de Liban
Cascade și moctre, palate și colibe;
Pe 'ntinsul madrepore, pe stînci și pe abis
Pe stepe și Sahare, pe Gange și Bostor
Aprinz, plutind alene, atome de fosfor,
Mătăsuri hialine și fulgi plăpânzi de vise...

Când se svonește 'n ape un păld luminis
Iar bolta trunții tale pe-al mărilor tăis
Apare, ne trimite pe lucul vagabond
Un minaret subțire, tremurător și blond
Iar când te smulgi înalt și țarmeci Orientul
Neptun își încordează de fund de zări, tridentul.

Când vântul rupe'n toamnă a crengilor maramă
Îți culci rânit obrazul pe coadrul de aramă
Și nori trec zile, zile, ne ceruri frământate...
Dar insomnia noastră cu genele brumate
Veghează seri de-arândul al nopților cavou
Păndindu-ți răsăritul, și lată, că din nou,
Când sâniile sună departe ca vecernii
T'e'nalți pe domul rece și limpezit al termii.

Când lângă ziduri moarte se-opreste caravana
Și poposec în umbra de piatră beduinii,
Tu, purpura și giugiul, tu, stema, stela, stana,
Pe sufletul haotic și rece al rânii.

HORIA FURTUNĂ

Chestiuni feminine

Femeile în literatura franceză

Tipul femeii reprezintă mai totdeauna rassa. Popoarele de la nord, cu temperamentul lor sobru și concentrat și-a sintentizat caracterul în trăsăturile sigure și netede ale femeii; cele dela sud, sanguine și impulsive și-au reprezentat sufletul prin atitudinile masculine.

După eforturile lungi ale feminismlului de pretutindeni, femeia dacă n'a căpătat drepturi politice și egalitate, ea a pătruns în literatura întreagă, prin însăși personalitatea ei permanentă și obsedantă. Scriitorii francezi, au lăsat o întreagă literatură, în care femeia crează atmosfera și caracterul concentric.

Victor Marguerite, a introdus cele mai frumoase tipuri de femei în Femmes nouvelles, femei pline de însuflețire și avânturi necunoscute, scânteilor interioare și revolte înăbușite împotriva tiraniei masculine.

Jules Bois, vede în femeia resursa căutărilor și soluțiilor lor sociologice; o reînviază din trecut al glorioșului intrupând-o într'un geniu al bunătații și regenerării sufletesti și astfel cartea lui Eve moderne, recapitulează Idelle generoase ale unului Postel, Albigeois și Saint-Simon. Hozărât că dacă literatura franceză nu și-a îmulțit operele sale nemuritoare, prin aceste romane — mișcarea feminină însă capătă relief, și consistență, sub aspectele multiple și demne sub care e reprezentat sufletul femeii.

Pornit pe date psihologice, Brieux pune tema asanării morale crefând la rândul lui La femme seule, admirabil redată într'o atmosferă de contrastare și de luptă și în care ea se sfășie definitiv ca să poată să se desrobească.

Colette Willy, crează femei, întocmite pe legi noi și individuale, cu libertăți periculoase, cu neglijențe morale, așa cum bunăvolința bărbatilor au modelat-o și au visat-o, Marcelle Tynaire, ca și Marcel Prévost, crează prin tipul Jozanel — La Rebelle — un spirit superior trăind din dragoste — dar învins prin eforturile vieții.

Erolnele Colettei Yver, nu mai luptă zadarnic, ci ajung la un loc anumit în societatea modernă.

În Princesses de science și Cervelles, întâlnim femei avocate, doctoresse, profesioniste, care alături de bărbat duce jugul căsniciei și schimbă pe tiranul de odinioară într'un rival gelos.

Cel mai expresiv însă dintre romancierii francezi, în reprezentarea femeii, rămâne în mod definitiv Marcel Prévost.

Începând cu Demi-Vièrges, în care fecioarele sunt ademenite la libertate, nu printr'o rațiune morală și argumentată, ci prin mijloace de acaparare sentimentală și seducătoare, pentru câștigarea imperiului asupra bărbatilor.

Uzând de mijloacele epocii, fecioara lui Prévost caută emanciparea în afară de căsătorie, cum așa de des se întâmplă în viața de toate zilele.

În Vièrges fortes, în schimb același autor, crează tipuri mândre în Lea și Frederica, capabile să se ridice în înălțimile gândirii până când iubirea, le Ingenunche și le sfășie.

Les Vièrges fortes, reprezintă un moment al feminismlului și un aspect adevărat al sufletului femeii.

În observator inteligent, Marcel Prévost, fondează o doctrină cosmopolită și chudată, în care femeile își susțin cultul, cu încăpățănare și mândrie. Oream, femeia, rămâne eternul mobil al preocupării generale, atât timp cât ea nu va putea să se reprezinte singură și definitivă.

Rozna